

WSTĘP

„Jak na kraj o zaledwie 4-milionowej populacji, Irlandia cieszy się ogromną sławą. Irlandzka Diaspora rozprzestrzeniła oryginalną kulturę Irlandii na całym świecie i przez wieki przybysze z wielu krajów szukali schronienia na tutejszych przepięknych ziemiach. Kraj, który niegdyś znany był pod nazwą Wyspy Świętych i Uczonych, dziś, dzięki cudowi gospodarczemu, nosi miano Tygrysa Celtyckiego – kosmopolitycznego, wielonarodowościowego i rozwiniętego kraju. Mimo gwałtownych zmian, przez cały okres wzrostu gospodarczego Irlandia starannie dba o swoje dziedzictwo kulturowe. Prawie połowa populacji Irlandii nie ukończyła 25 roku życia, co odzwierciedla się w niezwyklej dynamice życia kulturalnego tego narodu. W literaturze i poezji swoje odbicie znalazły niezwykle malownicze zakątki tego kraju. Wyspy Aran – grupa trzech wapiennych wysp u zachodnich wybrzeży Irlandii w Zatoce Galway lub Managhan ujęte zostały w wierszach poety Patricka Kavanaga. Dublin cieszy się również sławą miasta z jednym z najstarszych teatrów na świecie, dzięki czemu należy do grupy europejskich stolic kultury”¹.

Ważną częstkę irlandzkiej kultury – fascynującej, bogatej, będącej źródłem inspiracji twórczych – stanowią media. To one w przeszłości pełniły rolę obrońców i promotorów irlandzkiej tożsamości, stanowiły trybunę do wyrażania haseł narodowych, propagowania tradycji literackich i dziedzictwa historycznego. Z historią irlandzkiej prasy nierozzerwalnie związane są losy poetów i pisarzy Zielonej Wyspy, że przywołamy nazwiska Douglasa Hyde'a czy Jamesa Joyce'a. Także dzisiaj, w dobie niepodległości Republiki, irlandzkie media upominają się o ochronę dla gaelickiej kultury językowej, propagują tradycyjną irlandzką muzykę, sztukę, literaturę, film. Obok procesów budzących niepokój, związanych np. z tabloidyzacją, komercjalizacją i wulgaryzacją prasy wysokonakładowej oraz rosnącym stopniem koncentracji na rynku mediów, w irlandzkim systemie środków masowego przekazu obserwować można zjawiska wysoce pozytywne i optymistyczne: znaczny poziom profesjonalizmu dziennikarstwa ukierunkowanego na fakty, wysoką jakość oferty nadawców publicznych, stopniowo rozwijający się sektor nadawców społecz-

¹ *Dlaczego Irlandia? High School Program*, www.studyinireland.ie

nych, popularność dziennikarstwa obywatelskiego, rosnące znaczenie mediów lokalnych itd. Tendencje te warto obserwować, poddawać naukowej analizie i przedstawiać, dzięki czemu wiedza polskiego Czytelnika na temat niezwykle ciekawego i oryginalnego przykładu systemu medialnego państw modelu północnoatlantyckiego zostanie poszerzona. Trzeba bowiem przyznać, iż irlandzki system mediów masowych jest prawie w ogóle nieopisany w polskiej literaturze przedmiotu, nieznanym badaczom komunikowania w skali międzynarodowej. Jakże często w polskich szkicach dotyczących brytyjskiej prasy można spotkać się z twierdzeniem, że rynek mediów masowych w Irlandii niewiele różni się od rynku funkcjonującego w Wielkiej Brytanii. W świetle przedstawionych w niniejszej publikacji analiz teza ta wydaje się zbyt daleko idącym uproszczeniem i uogólnieniem.

System medialny Irlandii zaliczany jest do modelu północnoatlantyckiego (liberalnego), charakterystycznego dla takich krajów, jak Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Kanada. Ten model systemu medialnego charakteryzuje się przede wszystkim wczesnym rozwojem i silnym ugruntowaniem zasady wolności prasy, długą tradycją prasy masowej, dominacją gazet komercyjnych nad misyjnymi, wysokim profesjonalizmem dziennikarstwa oraz niskim stopniem paralelizmu politycznego. Ograniczony paralelizm, rozumiany jako siła powiązań pomiędzy mediami a otoczeniem politycznym, skutkuje w modelu anglo-amerykańskim stosunkowo wysoką niezależnością i obiektywizmem przekazu medialnego². Model północnoatlantycki w postaci najbardziej zbliżonej do wariantu idealnego występuje w Stanach Zjednoczonych. Irlandia, zaliczana do grupy systemów liberalnych, wykazuje wiele cech wspólnych z modelem amerykańskim. Można jednakże wskazać kilka istotnych różnic pomiędzy klasycznym modelem północnoatlantyckim a jego wariantem irlandzkim. To dowodzi, iż model liberalny jest w swej istocie znacznie mniej jednolity i koherentny, niż mogłoby to wynikać z przedstawianych w literaturze przedmiotu analiz. Przyczyną swoistej odrębności systemu irlandzkiego względem innych systemów tworzących model anglo-amerykański jest m.in. determinująca historyczny rozwój prasy walka o tożsamość narodową wpływająca na misyjność mediów, konflikt północnoirlandzki i jego skutki polityczno-prawne ograniczające wolność słowa w mediach, a także silna pozycja państwowych nadawców radio-telewizyjnych, nieporównywalna z żadnym innym państwem modelu liberalnego. System medialny Irlandii posiada zatem własną specyfikę. Choć najbliższy jest modelowi brytyjskiemu, różni się od niego w sposób istotny, zwłaszcza jeśli chodzi o rozwój historyczny, tradycje dziennikarstwa oraz sposób organizacji i działania sektora mediów elektronicznych.

² Por. D.C. Hallin, P. Mancini, *Systemy medialne. Trzy modele mediów i polityki w ujęciu porównawczym*, Kraków 2007, s. 75.

Niniejsza książka stanowi próbę skrótowego przedstawienia systemu komunikowania masowego w Irlandii, omówienia jego najważniejszych obszarów i podmiotów. Z pewnością nie jest ona wyczerpująca, zawiera jedynie ogólną charakterystykę mediów Republiki, zarówno w wymiarze historycznym, jak i współczesnym. Zawarte w tekście analizy i sformułowane hipotezy winny stać się punktem wyjścia do dalszych badań, bardziej dogłębnych i wszechstronnych studiów na temat systemu medialnego Irlandii, zjawisk i tendencji, które w nim występują.

Praca stanowi pierwsze i jedyne na polskim rynku publikacji naukowych tak wszechstronne i wieloaspektowe ujęcie problematyki funkcjonowania irlandzkiego systemu mediów masowych, odwołujące się zarówno do problematyki historycznej, jak i współczesnej. W książce scharakteryzowano nieopisane w polskiej literaturze przedmiotu zjawiska i procesy występujące w irlandzkim modelu medialnym, przedstawiono – w sposób autorski – charakter poszczególnych podmiotów rynku medialnego, omówiono także zasadnicze determinanty systemu medialnego (przede wszystkim polityczne i kulturowe). Publikacja zawiera ponadto 40 autorskich zdjęć, ilustrujących poszczególne obszary rozważań (na szczególną uwagę zasługują niepublikowane dotąd w Polsce fotografie eksponatów znajdujących się w zbiorach Muzeum Druku w Dublinie oraz fotografie przedstawiające pracę irlandzkich dziennikarzy, wykonane m.in. w redakcjach RTÉ i „Irish Independent” – miejscach zwykle niedostępnych dla fotoreporterów). W aneksie do książki opublikowano ponadto teksty aktów prawnych regulujących sferę działalności irlandzkich mediów elektronicznych. Dokumenty te dotychczas nie zostały zamieszczone w żadnej dostępnej na polskim rynku wydawniczym publikacji zwartej. Teraz mogą stanowić ważne i użyteczne źródło wiedzy dla badaczy podstaw prawnych systemu medialnego, ułatwiając kwerendy w tym zakresie. Akty prawne opublikowano w oryginale.

Zasadniczą trudnością w pracy nad książką był brak opracowań polskojęzycznych na temat mediów Irlandii – większość przywoływanych materiałów źródłowych była tłumaczona z języka angielskiego i francuskiego. Nie zawsze były to materiały o charakterze naukowym – powodowało to konieczność szczególnie uważnej weryfikacji materiału faktograficznego i potwierdzania go w kilku źródłach, co wydłużało w czasie proces badawczy. Badania utrudniała także postawa kierownictwa niektórych redakcji, które uniemożliwiały gromadzenie materiału empirycznego np. w oparciu o wywiady przeprowadzane w środowisku dziennikarskim związanym z danym medium.

Praca opiera się na danych zaczerpniętych z różnych źródeł: książkowych, czasopiśmienniczych i internetowych. W opracowaniu poszczególnych tematów wykorzystano także informacje zgromadzone przez autora podczas wyjazd-

dów studyjnych do Irlandii (2006, 2007, 2008, 2009), wyniki badań zawartości irlandzkich mediów, jak również informacje leksykonów, słowników i encyklopedii (w tym internetowych), które nie mają wprawdzie charakteru naukowego, ale pozostają często jedynym dostępnym i – co istotne – kompetentnym źródłem wiedzy o szczegółowych zagadnieniach dotyczących funkcjonowania środków komunikowania masowego w Republice Irlandii.

Autor pragnie złożyć serdeczne podziękowania osobom, które przyczyniły się do powstania książki: recenzentowi, Panu Profesorowi Dariuszowi Rotowi za cenne uwagi merytoryczne i dokonane uzupełnienia, Państwu Alicji, Jackowi i Bartłomiejowi Rutom za pomoc w organizacji wyjazdów naukowych do Irlandii i gościnę na Zielonej Wyspie oraz Przemysławowi Rucie za pomoc w gromadzeniu materiałów do publikacji oraz wsparcie translatorskie, redakcyjne i korektorskie. Szczególne podziękowania za pomoc w badaniach i umożliwienie wykonania dokumentacji fotograficznej kieruję na ręce przedstawicieli irlandzkich redakcji prasowych, radiowych i telewizyjnych: Carolyn Fisher, rzeczniczki prasowej RTÉ, Fionnuala McCarthy, redaktorki „Sunday Tribune” oraz Laury Foy, redaktorki „Independent Newspapers”.

Michał Kaczmarczyk